

man van uitersten

Joep Königs (1958), kunstenaar te Eindhoven, heeft een zeer bewogen tijd achter de rug, waarin hij af en toe letterlijk zichzelf kwijt was. Maar het lijkt allemaal weer een beetje op de rit. Deze maand exposeert hij zelfs weer na lange tijd. „Het lijkt alsof het ineens toch nog allemaal mag gaan lukken voor Joepie.”

TEKST: MARIEKE VAN ROESSEL
FOTO'S: GERARD VAN HAL

Het is een zeer openhartig gesprek. Over hoge bergen, diepe dalen. Geen zout en suiker voor Joep Königs want: „ze verdoven de smaakpapillen”.

En ook de pillen die het risico zouden kunnen verminderen op absences vanwege zijn epilepsie en zijn manische en angstige buien, wil hij niet nemen. „Als ik mijn angsten uitban met pillen, sluit ik meteen alle beleving uit. Dat wil ik niet, want die uitersten heb ik nodig om te kunnen werken. Piek-periodes waarin ik lekker werk en soms het gevoel heb dat ik Alexander de Grote ben in kunstenaarsland. Aan de andere kant ben ik wel bang dat ik op een dag nog onder een bus val zonder pillen.”

Niet alleen aanstormende bussen in combinatie met epileptische aanvallen zijn een dreigend gevaar. Ook een chronisch slaapgebrek is dat. Manisch wordt hij ervan. „Ik heb het nieuwjaarsvuurwerk dit jaar gezien vanaf de Paaz-afdeling van het ziekenhuis in Veldhoven. Ben twee weken opgenomen. Was helemaal de weg kwijt omdat ik te lang niet had ge-

slapen. Slaap is ontzettend belangrijk voor me. Als ik niet slaap, flip ik. Ik draai door. Echt.”

„Het gaat nu goed met me, maar dat is ook gevaarlijk. Meteen dringt zich de vraag op: gaat het niet té goed? Want dat zou zomaar een opmaat kunnen zijn voor een volgende episode. En die wil ik echt ten alle koste vermijden.”

„Een tijd geleden ging het helemaal fout. Ik had weer een hele tijd niet geslapen en flipte helemaal door. Zo erg dat mijn vrienden ook niet meer wisten wat ze met me aanmoesten. Uiteindelijk ben ik door de politie geboeid afgevoerd. Verschrikkelijk, alsof ik een misdadiger was. Dat wil ik niet meer meemaken.”

„Ik vecht mijn hele leven al tegen het idee dat er een plan is, dat dingen voorbestemd zijn. Ik vind dat zo'n impotent idee, dat je geen invloed zou hebben op keuzes. Maar aan de andere kant krijg ik steeds vaker het idee dat er misschien toch een bedoeling is, dat ik niet voor niets kunstenaar ben. Ik wil niet arrogant overkomen, hoewel ik weet dat er mensen in de stad zijn die mij arrogant vinden, maar mijn profiel past wel op dat van de kunstenaar. Er zijn wel meer kunstenaars die epilepsie hebben, bijvoorbeeld. De afgelopen jaren waren

erg zwaar, gezondheidstechnisch gezien. Aan de ene kant ben ik bang dat ik het manisch-depressieve dat mijn vader op latere leeftijd had, heb geërfd. Maar aan de andere kant zijn die uitersten wel nodig. De gevoels-Joep is heel kwetsbaar en krijgt veel binnen. Ik filter op zo'n moment niet en dat is misschien nodig om te kunnen doen wat ik doe."

„Ik ben eerlijker dan ik was. Alleen al het feit dat ik dit allemaal vertel, is daar het bewijs van. Ik ben ijdel. Dat ik af en toe absences heb en mezelf kwijtraak, dat ik dan vreemde dingen doe, dat past niet in het beeld van wie ik

graag zou willen zijn. Ik schaam me, ja, maar het maakt me nu wel minder uit wat mensen daarvan vinden dan een tijd geleden. Die eerlijkheid zie je ook terug in mijn schilderijen. Lange tijd heb ik toch vooral willen laten zien dat ik het kunstje goed beheers. Ik ben een gouache-man. Ik durf te zeggen dat ik goed ben in de transparante techniek met gouache die ik me met veel zorg eigen heb gemaakt."

„Nu voel ik dat ik een andere kant op ga, een expressionistischer kant. Ik wil smijten met verf. In dit atelier houd ik me een beetje in omdat ik graag wil dat de muren en het plafond wit blijven." Hij moet er zelf een beetje

om lachen. „Het is heerlijk om thuis te kunnen werken. Ik werk vaak heel erg nat en op deze manier kan ik op ieder moment van de dag bezig zijn met een doek, föhnen, deppen, noem maar op. Toen ik bijvoorbeeld nog op Strijp S werkte, ging ik 's avonds niet nog even terug om iets te doen. Dat was ook wel spannend, dan zag ik de volgende dag pas wat het geworden was. Het heeft allebei wel iets. Maar om te kunnen werken zoals ik nu zou willen, heb ik eigenlijk een ranzige loods nodig."

„Ik gebruik veel blauw in mijn werk, vooral een specifieke tint. Ik ben er laatst per onge-

luk achtergekomen dat het daadwerkelijk Königsblauw heet. Groen gebruik ik bijna nooit, hoewel ik nu toevallig op dat doek daar (hij wijst) twee kleine stukjes zie. Weet je waarom ik bijna geen groen gebruik? Mijn vader hield er niet van. Groen was voor hem de kleur van de nazi's."

Königs, Duitse naam. Voor de Tweede Wereldoorlog kwamen opa en oma Königs al naar Nederland, maar ze vergaten zich te nationaliseren. Toen de oorlog uitbrak, werden opa en vader Königs opgeroepen zich te melden om te dienen in het Duitse leger. „Ze zijn niet gegaan, ze doken onder. Hoe het verhaal precies zit, weet ik eigenlijk niet." Hij bewaart vooral goede herinneringen aan zijn kinderjaren in Heumen, een dorpje bij Nijmegen. „Dat waren goede tijden. Hoewel wij als kinderen na de oorlog nog veel last hadden van de anti-Duitse gevoelens die heersten. Mijn vader werd daarna bij Philips overgeplaatst naar Eindhoven. Ik zat toen net in de puberteit. Tussen mijn ouders ging het al snel niet meer, de sfeer was thuis op z'n zachtst gezegd 'niet gezellig'."

‘Nederland is een ijdel, klein landje en dat past bij mij. Grote bek, altijd voorop willen staan.’

Hoewel zijn opa en oma er vandaan komen, is Duitsland niet zijn land. „Het is groot en log. Bang ook. Krachtige cultuur wel, maar een bang land." Amerika daarentegen, ook groot, ook log en zeker ook bang, fascineert hem. „Vooral het feit dat de horizon daar verder weg ligt dan hier. Het landschap, magnifique." Hij woonde er een tijd, maar moest terug. „Het is niet eenvoudig daar te leven. Bovendien was mijn broer Jaap ziek. Ik wilde, moest naar huis."

Jaap. Zijn jongere broer met wie hij het meeste optrok, met wie hij een speciale band had. „Jaap en ik waren altijd bij elkaar. Toen we kleine jongens waren, filosoferden we over de kosmos en de grootte ervan. Later in Eindhoven gingen we meer onze eigen weg, we hadden onze eigen werelden. Maar ik was de enige van de familie die wist dat hij HIV-besmet was. We besloten samen het niet tegen de anderen te zeggen; we hoopten dat er snel een remedie zou komen. Hij kocht ondertussen voor veel geld op de zwarte markt experimentele medicijnen, om die vervolgens niet in te nemen.

Daar hadden we ruzie over."

De medische wetenschap had meer tijd nodig dan Jaap had. „Ik moest hem gaan halen in Thailand; hij was doodziek. En ik moest onze belofte verbreken om het niet tegen de rest van de familie te zeggen. Hij boos, maar ik had geen keus. Dat was een heftige tocht. Eerst langs mijn oudste broer en toen samen naar mijn moeder en daarna naar mijn vader. Jaap was zo ziek dat hij wilde sterven. We zaten aan zijn bed en ik heb hem zien gaan. Er vertrok iets. Wat weet ik niet. Ik heb later geprobeerd het te verklaren, maar dat lukte toch niet helemaal. Heb jij wel eens iemand dood zien gaan? Ik worstel al heel mijn leven met levensbeschouwelijke vragen, wil er eigenlijk niet aan. Maar doordat ik de dood heb gezien, heeft hij me toch richting gegeven."

Na die ervaring bleef hij thuis. In Nederland. „Nederland is een ijdel, klein landje en dat past bij mij. Grote bek, altijd voorop willen staan. Moralistisch, maar tegelijkertijd mag er ook heel veel. Ik houd heel veel van dit land. En van deze stad. Eindhoven is rauw, dat spreekt me aan. Een stad in ontwikkeling, stedenbouwkundig gezien, maar ook in andere opzichten. Twintig jaar geleden vertrokken alle afgestudeerden van de Design Academy zo snel ze konden, nu blijven ze. Die creativiteit is belangrijk. De ontwikkeling van Eindhoven is heel bijzonder. Het centrum klapt eigenlijk open, wordt groter dus, doordat de oud-Philipsterreinen erbij betrokken worden. Dat zie je niet vaak."

„Door mijn vader ben ik gaan schilderen. Niet dat hij dat zelf deed, maar hij had wel vrienden die kunstenaar waren. Via hen kwam ik onder andere in aanraking met de werken van De Toulouse Lautrec. Die beelden deden iets met me, vooral de affiches. De sfeer van bordelen

ZOEKTOCHT NAAR EEN SCHILDERIJ

Joep Königs was blij verrast door de komst van Grandcafé Usine naar zijn stad. Om zijn blijdschap te tonen, liet hij een paar weken na de opening, op 22 april vorig jaar, een portret van Frits Philips als cadeau achter. „Het leek me leuk als ze het op zouden hangen. Ik dacht, ik doe op deze manier een suggestie." Dat zijn suggestie niet is overgenomen, daar heeft hij geen probleem mee. Maar wat er met het werk is gebeurd, zou hij wel graag weten. „Het schilderij heeft de zaak niet gehaald omdat er geen plaats voor is", aldus assistent-bedrijfsleider Linda Rovers desgevraagd. „Met al dat glas." Ze herinnert zich het cadeau nog wel. Na een zoektocht door het pand, heeft ze het werk van Königs weten te lokaliseren: het hangt in de kelder. In de personeelsruimte. Weg mysterie. Kennis is macht, maar soms ook deceptie.

en vrouwen met teksten erbij, als aankondigingen. Affiches zijn sexy: die combinatie van beeld en tekst. Dat pakt me."

De teksten die hij zelf over, onder en boven zijn werken zet, zijn 'litttekens' zoals hij zegt. „Als ik een schilderij heb gemaakt, moet er tekst bij. Als ik dat niet zou doen, zou ik mezelf lal vinden. Welke tekst ik gebruik, bepaal ik niet van tevoren. Dat ontstaat. Nu bijvoorbeeld ben ik bezig met een doek dat nog wacht op een tekst. Dat maalt dan de hele tijd door mijn hoofd. Ik weet dat het bijvoorbeeld twee woorden moeten zijn en waar ik ze zal plaatsen, maar wat? Geen idee nog."

„Soms gaat het om de inhoud, maar vaker om

de vorm. Woorden en letters hebben behalve een inhoudsfunctie ook een beeldfunctie. Ik schrijf heel veel, altijd gedaan." Op tafel liggen dummy's. We bladeren er doorheen; aquarellen, schetsen, teksten. Uit een laatje haalt hij een klein boekje. „Dit is het begin. Ik was een jaar of twintig en trok in mijn eentje van de Camargue in Frankrijk op een paard naar Nederland. Ik was in die tijd helemaal weg van cowboys. Mijn vader fokte paarden, maar reed er zelf niet op. Dat moesten wij, de kinderen, doen. Ik raakte geobserveerd door films waarin cowboys in hun eentje lange tochten maakten. Ik wilde dat ook. Ik zeurde mijn vader net zolang aan zijn hoofd, tot hij mij meenam naar de Camargue. Daar kocht hij een hengst en een zadel voor me -dat zadel daar, zie je? Daarna gaf hij mij dit boekje en zei zoiets als: 'we zien je thuis wel weer.'"

'Geluk heeft voor mij altijd met een vrouw te maken. Maar vrouwen associeer ik ook met pijn.'

Voorin het boekje staat in een regelmatig en schuin handschrift: 'Ik wens je een aller-Joepigste tocht.' Verder voerinstruities voor het paard.

„Die tocht is uiteindelijk niet precies geworden wat ik ervan verwacht had. Het romantische beeld dat ik ervan had, bleek niet helemaal te kloppen. Het was zwaar, je komt jezelf tegen als je zo op jezelf aangewezen bent. Maar ik ben blij dat ik het gedaan heb. Soms ligt de waarde van dingen alleen al in het feit dat je ze gedaan hebt.”

„Mijn vader had oog voor mijn interesses. Op latere leeftijd is hij manisch depressief geworden. Maar dat was hij niet altijd. Hij is ook heel gelukkig geweest.”

En hijzelf? Is hij gelukkig?

„Geluk heeft voor mij altijd met een vrouw te maken. Maar vrouwen associeer ik ook met pijn. Sommige vrouwen met wie ik iets gehad heb, zullen altijd bij me blijven. Die laat ik niet los. Het komt wel eens voor dat ik een vrouw-figuur schilder en dan achteraf beseft dat ik de borsten van een ander heb 'gebruikt'”

Vijftien jaar oud was hij, toen een meisje van 25 jaar hem oppikte in de kroeg. Hij trok onmiddellijk bij haar in. „Ze had een zoontje van vijf en dat was niet per se een gemakkelijk

kind. Mijn moeder stond aan de deur om me op te halen, maar ik ging niet mee.” Die affaire, die een aantal jaar duurde, heeft diepe sporen bij hem nagelaten. „Daar zit nog steeds veel pijn. En het heeft de relaties die later kwamen zeker beïnvloed.”

Vrouwen. Ze zijn heel belangrijk in het leven van Joep Königs. „Met mijn schilderijen wil ik vrouwen behagen, ja dat kun je zo wel stellen.” Misschien kun je ook wel stellen dat zijn leven voor het grootste gedeelte om vrouwen draait. Voor zijn werk geldt dat in ieder geval.

„Ik houd veel van vrouwen, van het charisma van vrouwen. Er is altijd een spanning tussen de seksen, dat interesseert me. Erotiek is voor veel kunstenaars de belangrijkste drijfveer om te doen wat ze doen. Dat geldt ook voor mij. Als ik aan het schilderen ben, ben ik opgewonden. Niet per se seksueel, overigens, maar wel opgewonden. Vanwege de spanning. Soms sta ik te dansen met penselen in mijn hand, soms ook ben ik heel rationeel een compositie aan het opzetten.”

Zelf kan hij in een manische bui dan wel denken dat hij Alexander de Grote is op schilder-

gebied, de wereld denkt daar niet altijd hetzelfde over. „Mijn werk wordt door sommigen als ordinaar gezien. Ook door galeries. Die zullen me dus nooit brengen. Dat is wel te begrijpen, het heeft met het onderwerp te maken. Ik schilder vaak (half)naakte vrouwen in erotische posities en ik heb ook neukende mensen geschilderd. Ik ben ervan overtuigd dat ik, met het ambacht dat ik beheers, meer succes had gehad als ik landschappen was gaan schilderen, of stillevens. Maar daar zit voor mij de spanning niet, dat wil ik niet schilderen. En dat heeft mijn verkoop niet altijd goed gedaan, nee. Sommige mensen vinden mijn werk wel mooi, maar zien het niet boven hun bank hangen. Het is meerdere keren voorgekomen dat een stel kwam kijken, dat de man een doek wilde kopen, maar dat de vrouw daar absoluut tegen was. Vrouwen willen blijkaar liever geen andere vrouwen naakt aan de muur.”

Dat een kunstenaar desondanks zijn hart moet volgen, is niet altijd handig voor het dagelijks onderhoud. Königs heeft naast het kunstenaar-zijn een aantal andere zaken aangepakt voor wat financiële zekerheid. Zo volgde hij bijvoorbeeld de opleiding Beroepskunstenaars in de klas (BIK) om iets achter de hand

te hebben, maar stond daarna nooit meer voor de klas. Samen met muzikant Hans Sanders runde hij twaalf jaar lang Kaffee De Groot op het Wilhelminaplein. Maar ook dat is alweer een hele tijd geleden. „Het is spannender op deze manier, zonder iets ernaast. Ik hoef niet veel te verdienen, hoewel ik natuurlijk wel af en toe iets moet verkopen. Daarom ben ik op de fiets gestapt en naar Holland Art Gallery gegaan. Eigenlijk is dat mijn eer te na, lopen leuren met mijn werk. Maar toch heb ik het nu gedaan, ja. En ik ben heel tevreden, we hebben een hele mooie collectie samengesteld uit de afgelopen 25 jaar.” Als hij moet kiezen tussen goede verkoop of goede recensies? „Goede recensies.”

„Ik wil graag in mijn vorm kunnen overleven. Dat betekent af en toe naar het gemeentemuseum van Den Haag, wat mij betreft het beste museum van Nederland, daar laten ze tenminste nog schilders zien. Of een kopje koffie drinken bij Usine – wat ben ik blij dat die tent er is; het maakt de stad volwassen. En tijdens het boodschappen doen niet al te veel hoeven opletten wat ik in mijn mandje gooi. Dat zou mooi zijn. En verder schilderen. Ik moet wel, ik ben exhibitionistisch. Ik heb het nodig zoals ik seks nodig heb.”

EXPOSITIE KÖNIGSBLAUW

RETROSPECTIEF

25 JAAR WERK VAN JOEP KÖNIGS

Gouaches, olie op linnen,
gemengde techniek.

Vrijdag 26 maart tot en met
zondag 28 maart – met uitloop.

Holland Art Gallery
Hastelweg 234 in Eindhoven.

Vrijdag 16.30 uur opening
zaterdag en zondag van 12 tot 17 uur.